

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı V - 2015

OLBA KAZISI SERİSİ

SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Olba Kazısı Serisi V

Olba Kazısı Serisi V
SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi V
Sayı: 5

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular
Emel Erten
11

Eski Çağ'da Tıp'ta Cam Kullanımına
İlişkin Gözlem ve Kanıtlar
Emre Taştëmür
31

Bizans Döneminde Buhur - Buhurdan
Kullanımı ve Mersin Müzesi'ndeki
Buhurdan Örnekleri
Gülgün Köroğlu
51

Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı
Sonuçlarının Deđerlendirilmesi
Murat Özyıldırım
79

Hippodamos Tarzındaki Kent Planı ve
Klazomenai MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminin
Bu Kent Planı İçindeki Yeri Hakkındaki
Düşünceler
Fikret Özbay
101

Roma İmparatoru Claudius ve Ođlu
Britannicus'un Ölümünün Arkasındaki
Kadın: Locusta
Meral Hakman
121

Olba Kazısında Ele Geçen Rhodos
Amphora Mühürleri
Murat Özyıldırım - Erkan Alkaç
141

Kadıkalesi Zeuxippos Ailesi
Seramiklerinin Tipolojisi
Filiz İnanan
153

Şifaverici Azize Thecla: Mucizeleri ve
Olbalı Çocuk
Sevim Ayteş Canevello
185

Aras Boyalılarının İşlevselliği
Ayhan Yardımcıel
197

Olba Kazısı Camları Arkeometrik
Çalışmaları
Mahmut Aydın - Ali Akın Akyol - Emel Erten
- Emine Torgan
207

Teos Hellenistik Dönem Surları
Çevresindeki Sondajlarda Bulunan
Seramiklerin Arkeolojik ve Arkeometrik
Ön Çalışmaları
Rahşan Tamsü Polat - Ali Akın Akyol - Yusuf
Kağan Kadiođlu
221

Kitap Tanıtımı: Genç Plinius'un Anadolu
Mektupları
Emel Erten
237

PRAEFATIO

Olba Kazısı Serisi içinde yayınlanan *Seleucia ad Calycadnum* dergimizin 2015 yılı, V. sayısını bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Yılda bir sayı çıkan dergimiz, Türkiye’de bir arkeolojik kazı ekibinin çıkardığı tek süreli yayın olma özelliğini devam ettirmektedir. Seleucia ad Calycadnum’un sayfaları, her zaman olduğu gibi, Arkeoloji, Klasik Filoloji, Sanat Tarihi, Eski Çağ Tarihi konularında bilim insanlarının çalışmaları için açıktır.

Öncelikle çalışmalarını dergimize gönderen ve sayfalarımızda okuyabileceğiniz yayınları değerlendiren saygıdeğer bilim insanlarımıza şükranlarımızı sunarız. Arkeoloji camiasının, yaptıkları seçkin yayınlarla haklı saygınlığını kazanan Homer Kitabevi’nin sahibi, sevgili dostumuz, Ayşen Boylu’ya ve derginin basıma hazırlanmasındaki büyük emekleri nedeniyle Sinan Turan’a çok teşekkür ederiz.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Öğr. Gör. Tuna Akçay (MA)

PREFACE

We are glad to present the fifth issue (2015) of our journal *Seleucia ad Calycadnum* as part of the Olba Excavations Series. Published annually, the journal maintains its leading position as the only periodical published by an archaeological excavation team in Turkey. *Seleucia ad Calycadnum* welcomes the studies of scholars of Archaeology, Classical Philology, History of Art and Ancient History as it always has done in the past.

We firstly wish to express our gratitude to the honorable scholars who have sent their studies to our journal. We thank our dear friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books. Homer has rightfully won acclaim in the archaeological community with its distinguished publications. We are also indebted to Sinan Turan, who devoted great effort to prepare *Seleucia ad Calycadnum* for publication.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Archaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi V SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveamın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular

Emel Erten *

Özet

Olba'da cenaze törenleri sırasında ya da ölen kişinin anılması ile ilgili olan her türlü ritüel için kullanıldığı düşünülen ve mezarlık alanları içinde yer alan kaya kült alanları bulunmaktadır. Bu alanlarda yapılan kazılarında, çeşitli arkeolojik buluntu gruplarının yanında, çok sayıda cam vazo parçası da ele geçmektedir. Cam buluntular, hem Geç Hellenistik – Erken Roma Dönemleri içinde Olba'da geçerli vazo tiplerini yansıtmakta; hem de ölü kültü ile ilgili olarak yapılan törenlerde cam vazoların kullanımını konusunda bilgi vermektedir. Bu bağlamda, çeşitli renklerdeki oluklu ve kaburgalı kâseler saptanmaktadır. Ayrıca, serbest üfleme veya kalıba üfleme bardak, kase, unguentarium, oinochoe, prizmal şişe, tabak vb. formların da aynı kontekst içinde yer aldıkları görülmektedir. Prizmal cam şişelerin kremasyon kabı olarak kullanımının örneklerinden birinin de Olba'daki Akropolis Nişli Alan 2'de saptanmış olması önemlidir. Ayrıca, alt kısmında yazıt bulunan bir diğer prizmal gövdeli şişe parçası da yine Olba buluntuları arasında yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dağlık Kilikia, Olba, Olba'da Ölü Kültü Alanları, Ölü Kültünde Cam Kullanımı, Prizmal Cam Şişeler, Zarte Rippenschale, Cam Bardaklar.

Abstract

Excavations conducted at the rock-cut cultic grounds reserved for the funerals or funerary commemorations within the necropoli of Olba produced a number of glass vessel fragments dating back to the Late Hellenistic and Early

* Prof. Dr. Emel Erten, Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Teknik Okullar, Ankara. E – posta: eerten@gazi.edu.tr.

Roman Imperial Period. These finds not only provide information regarding the current glass vessel types at Olba but also the use of glass vessels during the ceremonies of the cult of dead. The glass vessels found during the excavations at the rock-cut cultic grounds include various fragments of cast (sagged) grooved or ribbed bowls, a few pieces of core-formed vessels as well as the blown vessels such as a number of beakers (with tubular bases and rims thickened and rounded in flame), unguentaria, a fragment belonging to a trefoil rim of a miniature oinochoe, zarte rippenschalen etc. Two bases belonging to mould-blown prismatic glass jugs are important as one bears a part of a Greek inscription and the other geometric designs. They are significant for being used in cremation burials.

Keywords: Rough Cilicia, Olba, Cultic Grounds at Olba, The Use of Glass Vessels at the Cult of Dead, Prismatic Jugs, Zarte Rippenschale, Glass Beakers.

Giriş

Doğu Dağlık Kilikia’da Hellenistik Dönem’den başlayarak, Roma İmparatorluk Dönemi içlerine dek devam eden süreçte, önemli “dinsel” ve “yönetmel” merkez Olba Diocaesarea’da (Uzuncaburç) görkemli kuleler, tapınaklar, sütunlu caddeler, anıtsal girişler yükselmektedir.

Hemen yakındaki Olba’da (Uğuralanı) ise günlük yaşamın, tarımsal hayatın gereklerine uygun bir yerleşim merkezi oluşturulmuş durumdadır¹. Kentin su gereksinimini karşılamaya yönelik gelişkin hidrolik sistemin elemanları olan su kanalları ve su kemeri ile gösterişli çeşme binası (nymphaeum) dikkati çekmektedir. Boyutları Diocaesarea’daki tiyatrodan çok daha küçük olsa bile, Olba bir tiyatroya sahip bulunmaktadır. Çevresi surlarla çevrili akropolis ise, olasılıkla bir tapınakla taçlanmaktadır. Erken Hıristiyanlık Dönemi’ne gelindiğinde, Olba’nın çeşitli kesimlerine çok sayıda kilisenin de inşa edildiği belirlenmektedir. Akropolisin Doğu’sundaki vadinin yamacında kurulan manastır ise, bu dönemin en önemli ve büyük boyutlu yapı kompleksi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu anıtsal yapıların ötesinde, Olba’nın hemen her kesiminde dikkati çeken çeşitli tiplerdeki mezarlar, kentteki yerleşimin sürekliliğini kanıtlamaktadır². Kentin doğal yeryüzü şekillerinin ve kayalık yapısının elverdiği alanlarda yer alan kaya mezarları ve çeşitli tiplerdeki lahitler

1 Erten 2012, 61-76.

2 Akçay 2012, 77-104.

Olba'daki gömü gelenekleri konusunda bilgi vermeleri bakımından önem taşımaktadırlar.

Olba Ölü Kültü Alanları

Olba'da yapılan arkeolojik yüzey araştırmaları ve kazılar, mezarların yer aldığı alanların sadece "gömü" amacıyla kullanılmadıklarını göstermektedir. Bu kayalık alanlarda mezarlarla ilgili düzenlemelerin dışında kalan ve "niş", "kaya çanağı", "basamak", "seki", vb. elemanların oluşturuldukları dikkat çekmektedir. Bunların mezarların başında, yakın çevresinde yapılan, cenaze törenleri ya da ölen kişinin anılması ile ilgili her türlü tören ve ölü kültü ritüelleri için kullanılmakta oldukları düşünülmektedir³.

Bu bağlamda özellikle akropolisin Doğu yamacında mezarlık alanlarının yoğunlaştığı kesimlerde yapılan araştırma ve kazılar, burada ölü kültüyle ilgili olarak kullanıldığı anlaşılan çeşitli kaya düzenlemelerinin varlığını açığa çıkarmıştır. Buradaki çalışmalar 2013 kazı döneminde başlatılarak, "Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1" ve "Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alanı 2" olarak adlandırılan kesimlerde sürdürülmüştür.

"Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1" çalışmaları sırasında akropolise doğru çıkan kayaya oyulmuş basamaklar ve kaya yüzeyinde nişler ortaya çıkartılmış; söz konusu basamakların akropolisin güney yamacındaki kaya kült alanları ile bağlantıyı sağladıkları belirlenmiştir. Böylece, söz konusu kesimde mezarların yanında, birbirine bağlanarak düzenlenmiş, içinde belli bir geçiş ve trafiğin sağlanmış olduğu kült alanlarının bulunduğu belirlenmiş ve bunlarla ilgili kaya düzenlemelerinin yapıldığı anlaşılmıştır.

Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1'e göre güneybatı yönde ve yaklaşık 7 m. daha yukarıda "Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 2" yer almaktadır. Burada yapılan kazılar, Olba'da daha önce saptanan ve çeşitli mezar tipleriyle (kaya mezarları, lahitler, anıtsal mezar yapıları) varlığı bilinen "inhümasyon" gömülerinin yanında "kremasyon" uygulamalarını da ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Olba Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1 ve Nişli Alan 2 kazılarında oldukça geniş bir buluntu çeşitliliği söz konusudur. Pişmiş toprak kâse, kap ve unguentarium parçalarına, pithos'lara ve bir lagynos'a ait parçalar, terracotta figürin parçaları bulunmuştur. Olba kaya kült alanla-

3 Olba'daki ölü kültü ve bu konuyla ilgili olarak elde edilen arkeolojik veriler konusunda Olba kazıları ekip üyesi, Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Görevlisi Arkeolog Tuna Akçay tarafından doktora tez çalışması yapılmaktadır.

rında yapılan kazılarda çok sayıda (elliyi aşkın) aşık kemiğinin bir arada bulunması bu alanların kültik amaçla kullanımını doğrulamaktadır⁴.

Söz konusu kült alanlarında cam buluntuların da ele geçmesi dikkat çekicidir. Cam çalışmaları için değerli ve önemli bir kontekst oluşturmuş, diğer buluntu grupları sayesinde tarihlenmeleri doğrulanabilen bu özgün kazı buluntularını değerlendirmek yararlı olacaktır. Çalışmamız, Kilikia'da geçerli cam tipolojisi ve bunların tarihlendirmesi konusunda somut kazı verilerine dayalı bilgiler sağlayacaktır. Ayrıca, ölüm ve cenaze ile ilgili ritüellerde cam vazoların kullanım biçimleri konusunda da bazı önerilerde bulunmak da mümkün olacaktır.

Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1 Cam Buluntuları

Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1 kazıları özellikle erken cam örnekleri sunması bakımından önem taşımaktadır. Bu buluntuların çoğunluğu Hellenistik Dönem'e özgü sayılan ve MS 1. yüzyıla dek üretimleri süren cam kâse örneklerine ait parçalardır. Adı geçen kâseler, görünümleri, stilistik özellikleri bakımından Eski Çağ camcılığında belirgin bir grubu oluşturmalarının yanında, üretim teknikleri bakımından da ortaklığa sahip bulunmaktadırlar. Cam üfleme tekniğinin uygulamasının MS 1. yüzyılda yaygınlık kazanması öncesinde, "kalıba bastırma" (sagging) tekniği ile üretilen bu kâseler⁵, özellikle Hellenistik Dönem içinde canlı bir cam endüstrisine sahip olduğu belirlenen Doğu Akdeniz'deki birçok merkezde saptanmaktadırlar⁶. Kilikia Bölgesi ve Olba'da daha önce de çeşitli örnekleriyle tanınan bu kâselerin⁷ "oluklu" ve "kaburgalı" tiplerine ait parçalar Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1 kazılarında da ele geçmektedir (Lev 1 a, b, g, h).

Ayrıca, Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1, Olba kazılarında şimdiye dek çok az sayıda bulunan "iç kalıp" tekniğinde üretilmiş vazo parçalarından iki çok küçük örneğin de ele geçtiği yer bakımından da önem taşımaktadır. Bunlar, profil vermeyen, koyu mavi – beyaz renkte küçük birer gövde parçası olduklarından hangi formdaki vazolara ait olduklarını belirlemek mümkün değildir (Lev. 1 c, d, e, f). Ancak, iç

4 Kült alanlarında ve mezarlarda aşık kemiği (astragalos) kullanımı ile ilgili olarak: Sayar 2011, 92-95; Erten 2014, 184, n. 4.

5 Lierke 2009, 107, 109.

6 Erten 2002, 98, n. 5.

7 Erten 1999, 174, fig. 8-9; Erten 2003, 146-147, Lev. 25; Elaiussa Sebaste kazılarında örneklerle ilgili olarak: Gençler 2009, 22-33.

kalıp tekniğinin standart ürünleri olan alabastron, amphoriskos, minyatür oinokhoe veya aryballos gibi küçük ve kapalı vazolara ait oldukları kesindir.

Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 2 Cam Buluntuları

Olba Akropolis Nişli Alan 2 kazıları sonucunda ele geçen cam buluntuların içinde yine kalıba bastırma cam kâse parçalarından örnekler bulunmakla birlikte, sayı bakımından en kayda değer grubu “halka kaideli” bardaklara ait parçalar oluşturmaktadır. Söz konusu bardaklardan bütün olarak ele geçmiş herhangi bir örnek bulunmamaktadır ancak, bunların tamamlamalarını yapmak (diğer Roma merkezlerinde örnekleri saptanan, tanınan bir tip olması nedeniyle) olasıdır.

Buna göre, serbest üfleme tekniğinde yapılan ve aleve tutularak yuvarlatılmış ve kalınlaştırılmış ağız kenarına sahip olduğu anlaşılan bardakların halka kaideleri en dikkat çekici özellikleridir (Lev. 2 a-k; Lev. 3 a-g, Lev. 4 b-c). Bu halka kaideler, daha sonra bir parçanın eklenmesi ile oluşturulmamakta; cam ustası üretim sırasında bardağın alt kısmını biraz çektikten sonra sıkıştırmakta ve böylece içi boş, halka (tüp) şeklinde bir dip diski oluşturmaktadır⁸. Bardakların kaide çapları çoğunlukla 3 cm ile 4 cm. arasında değişmektedir. Buna karşılık, kaide çapı 5.5 cm’ye ulaşan biraz daha büyükçe sadece bir örnek bulunmaktadır. Ele geçen parçalarından ağız çaplarının çoğunun yaklaşık 6.5 cm. olduğu belirlenmektedir (Lev. 3 h-j; Lev. 4 a).

Söz konusu bardak tipi, Roma camcılığında en erken MS 1. yüzyıldan başlayarak görülmekte ve MS 4. yüzyıla dek kullanımı devam etmektedir. Suriye-Filistin kıyı bölgesi ile Kıbrıs’ta örneklerinin saptandığı belirtilmektedir⁹. Kilikia ve Olba’ya yakınlığı nedeniyle önem taşıyan Kıbrıs’tan benzer cam bardaklar “B.II.β” kategorisinde değerlendirilerek, MS 1. yüzyılın ortaları ile ikinci yüzyıla tarihlenmektedir¹⁰. Atina Agorası kazılarında da aynı bardak tipinin erken (MS 1. yüzyıl sonları ile 2. yüzyıl başlarına ait) örneklerinin saptandığını belirtmek gerekir¹¹.

8 Weinberg-Stern 2009, 63.

9 Stern 1977, 88-90, no. 25, pl.4.25.

10 Vessberg 1952, 119, 123, pl. IV.2-9.

11 Halka kaideli bardaklara ait parçaların diplerinde pipo izinin bulunması MS 1. yüzyıldan erken olmadıklarına işaret eden bir veri olarak nitelenmektedir. Öte yandan, söz konusu bardak parçaları içlerinde buldukları kontekst uyarınca MS 1.yüzyıl sonları ile 2. yüzyıl başlarına tarihlenmektedirler: Weinberg-Stern 2009, 63, 79, no. 135-136-137, fig. 8, pl.12

Bu bardakların Kilikia'da da belli bir kullanımının olduğu Adana ve Mersin Müzesi koleksiyonlarındaki örneklerinden anlaşılmaktadır¹². Öte yandan, adı geçen formun bölgede tanındığının bir diğer kanıtı da Elaiussa Sebaste kazılarında ele geçen örnekleridir¹³. Olba'da Nişli Alan 2 kazılarında saptanan çok sayıdaki bardak kadesi, buradaki genel arkeolojik kontekst uyarınca MS 1. yüzyıla tarihlenebilir. Bu bağlamda, söz konusu bardak örnekleri, Roma camcılığında uzun süre üretilen bir tipin erken örnekleri olarak değerlendirilmelidir.

Olba'da Nişli Alan 2 kazıları sırasında söz konusu bardaklara ait çok sayıda parçanın ele geçmiş olması, bu tipin bölgedeki yaygınlığını doğrulamaktadır. Ayrıca, birçok cam bardağın mezarların ve ölümlerle ilgili olarak yapılan çeşitli ritüel ve cenazelere ayrılan düzenlemelerin bulunduğu bir alanda toplu halde ele geçmesi de önemlidir. Böylece, cam bardakların mezar başında, ölü kült alanlarında yapılan çeşitli cenaze ve anma törenlerinde, özellikle de ölüyü anmak üzere mezar başında yenen yemekler sırasında kullanılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Olba Nişli Alan 2'de ele geçen bir küçük parça ise, yonca ağızlı bir minyatür oinochoe'ye ait olmalıdır (Lev. 4 d). Çok ince, yeşilimsi saydam camdan yapılmış bu küçük parçanın olası bir benzeri Dura-Europos'da kaydedilmiş bulunmakta ve MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir¹⁴.

Nişli Alan 2'den gelen küçük bir cam kâse parçası ise, "zarte rippenschale" olarak adlandırılan tipe aittir (Lev. 4 e). Bu kâseler, Hellenistik Dönem'in tipik kaburgalı kâselerinin Roma Erken İmparatorluk Dönemi içinde üfleme tekniğinde yapılmış benzerleri olarak nitelenmektedir. Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı topraklarındaki birçok merkezden gelen örnekleriyle iyi tanınan bir tiptir. Olba'da Nişli Alan 1 kazıları sırasında bulunan iki küçük "zarte rippenschale" parçası daha bulunmaktadır. Dağlık Kilikia'da da saptanan bir tip olduğu, Olba'nın yakın komşusu Elaiussa Sebaste'de ele geçen iyi korunmuş durumdaki bir örnekten de anlaşılmaktadır¹⁵. Adı geçen kâsenin Elaiussa Sebaste'de de bir mezarda bulunmuş olması, Olba örneği ile birlikte söz konusu tipin mezar armağanı veya ölü kültü törenleri ile olan ilgisini gözler önüne sermektedir¹⁶.

12 Erten 2001, 98, kat. no. 6, res. 6, çiz. 6.

13 Gençler 2009, 62-63, 198, kat. no. 141-143, çizim XII.

14 Clairmont 1963, 29, Pl.IV, no. 122.

15 Gençler 2009, 39-40, 173, res. 17, kat. no. 43, 44-45, fig. 33-34.

16 "Zarte Rippenschale" tipinin "mezar buluntusu" olarak ele geçtiği iki örnek de Samothrake Nekropolis'i'nden gelmektedir: Dusenbery 1967.

Silifke Müzesi koleksiyonunda yer alan (Lev. 4 f) diğer bir “zarte rippenschale” örneğinin (env. no. 1425) yıllar öncesinde müze koleksiyonuna zorlaım yolu ile kazandırıldığından ne yazık ki buluntu yeri bilinmemektedir. Ancak, bu eserin de yine bir Doğu Kilikia buluntusu olması mümkündür¹⁷.

Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 2 cam buluntuları arasında prizmal gövdeli şişelere ait dip parçaları da bulunmaktadır. Bunlar, Roma camcılığında sıklıkla rastlanan formlardandır¹⁸. Serbest üfleme ya da kalıba üfleme teknikleri ile üretilen bu şişelerin diplerinde geometrik bezemelerin ya da yazıtların da yer aldığı örnekleri, “kalıba üfleme” tekniğinde yapılanlarıdır. Olba’da bulunanlar da kalıba üfleme örneklerden oluşmaktadırlar. Bunlardan birinin dibinde, köşelerde doksan derecelik birer açı yapan bantlar ile ortada daire bezemesinin meydana getirdiği geometrik bezeme yer almaktadır (Lev. 5 a-b).

Diğer parçada ise çok aşınmış olduğundan güçlkle görülebilen yazıtın korunabilen “AINH” bölümü bulunmaktadır. Prizmal şişeler üzerinde yazıtların yer aldığı örneklerin çoğunun Roma İmparatorluğu’nun Batı topraklarına özgü oldukları belirtilmektedir¹⁹. Ancak, son zamanlarda ele geçen Doğu kökenli yazıtlı prizmal şişeler, bu kuralın geçerliliğini azaltmaktadırlar. Örneğin, Arycanda kazılarında bulunan Yunanca yazıtlı prizmal şişe örnekleri²⁰, Dura-Europos kazılarında bir diğer yazıtlı (altıgen) şişe²¹, ele geçtikleri yer bilinmemekle beraber, Doğu’dan başka örnekler²² ile Olba buluntusu İmparatorluğun Doğu topraklarında da yazıtlı örneklerin bulunabildiğini açıkça göstermektedir.

Prizmal şişeler üzerindeki yazıtlar genellikle Latince, ancak kimi zaman da Yunanca olmakta; Yunanca yazıtların daha çok kişi adlarından oluştuğu belirtilmektedir²³. Söz konusu adların listelendiği birçok çalışma bulunmakta; bunların nominativus veya genetivus halde oldukları görülmektedir²⁴. Bu bağlamda, adlarda kastedilenin cam üfleyen kişi veya cam

17 Silifke Müzesi kayıtlarına göre adı geçen eser 1973 yılında yabancı uyruklu bir kişide bulunduktan sonra, el konularak müze koleksiyonuna katılmıştır.

18 Isings 1957, Form 50, 63-67. Ayrıca, prizmal cam şişelerle ilgili genel bir değerlendirme için bkz.: Charlesworth 1966, 26-40.

19 Stern 1999, 468.

20 Tek 2003, 82-87.

21 Clairmont 1963, 127-128, no. 645 (Adı geçen şişede okunan ad, Germanos’dur. Bu adın Doğu’daki Roma askerleri arasında yaygın sayılan bir isim olduğu belirtilmektedir).

22 Lehrer Jacobson 1992, 35-43.

23 Lehrer Jacobson 1992, 35-43.

24 Tek 2003, 85; Lehrer Jacobson 1992, 39, 42.

atölyesi sahibi ya da şişenin içerdiği maddenin üreticisi, şişeyi yapan kişi vb. olabileceği yönünde çeşitli fikirler bulunmaktadır²⁵. Aslında, genel anlamda, cam vazolar üzerinde sanatçı ya da yapımcı adlarının (imzalarının) yer almaya başlaması, Roma Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemi'nden itibaren görülen bir gelişme olarak değerlendirilmektedir²⁶.

Olba'da bulunan yazıtlı prizmal şişe dibinde zorlukla seçilebilen ve "ΛINH" kısmı korunabilen Yunanca yazıt, henüz yorum ve tartışmaya açık görünmektedir²⁷. Bu konuda görüşüne başvurduğum Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar, "ΛINH" harflerinin "Pauline" gibi dişil bir ismin uzantısı olabileceği ihtimalinin bulunduğunu ancak bunun, "zayıf bir olasılık" olarak dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak, buluntu yeri bilinmeyen ve şimdi İsviçre'de özel bir koleksiyonda bulunduğu belirtilen bir prizmal gövdeli cam şişenin altındaki yazıtta "Antiochia'lı Paulinos" yazıtı tespit edilmiştir. Paulinos, şişeyi veya içerdiği ürünü imal eden kişinin adı olarak değerlendirilmektedir. Burada adı geçen kentin ise, Antiochia ad Orontem olduğu ve bu nedenle de, nerede bulunduğu belli olmayan şişenin Antiochia ad Orontem kökenli sayılabileceği belirtilmektedir. Şişe, biçimsel özellikleri ve yapıldığı camın renk ve dokusu uyarınca MS 1. yüzyılın ortaları ile 2. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir²⁸. Bu noktada, Olba'da bulunan şişenin dibindeki yazıtta da aynı adın olabileceği akla gelmektedir. Bu düşünceyi hem söz konusu her iki şişenin de tarihlerinin uyumlu olması, hem de Antiochia kökenli buluntulara (başta sikkeler olmak üzere) Olba'da sıklıkla rastlanması desteklemektedir. Olba buluntusu yazıtta seçilmeye çalışılan harfler "ΛINH" olarak görülmekle birlikte, çok aşınmış ve ayırt edilmesi güç olduklarından, "Paulinos" adının uzantıları olarak da değerlendirilmeye uygun görünmektedir.

Olba Nişli Alan 2 kazılarında yukarıda belirtilen iki dip parçasının yanı sıra, yine prizmal bir şişeye ait olduğu anlaşılan dikey yivli şerit kulp parçası da bulunmuştur.

25 Tek 2003, 85.

26 Trowbridge 1930, 115, 120-128.

27 Bu konudaki yardımlarından dolayı Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar'a teşekkürlerimi sunarım. Prof. Dr. Sayar, yazıtın "Pauline" gibi bir adın uzantısı olmasını zayıf bir olasılık olarak gördüğünü belirtmekte; belki de baştaki iki harf olan Λ ve Γ'nın "litra" sözcüğünün kısaltması olabileceğini; bundan sonra gelen N=50 ve H=7; toplam 57 sayısının elde edilebileceğini bir öneri olarak sunmuştur. Bu yorum, prizmal şişelerin çeşitli ürünlerin nakliyesinde kullanıldıkları dikkate alınırca, şişenin başlangıçtaki (mezar konteksti içindeki yerini almadan önceki) özgün içeriği ve kapasitesi ile ilgili bir yazıtta sahip olduğu yönündedir.

28 Barag 1987, 109-111, fig. 1-3. Aynı şişe için ayrıca bkz. Lehrer Jacobson 1992, 41, fig. 10.

Prizmal cam şişeler çoğunlukla çeşitli ticari malların nakliyesinde kullanılan ve MS 1. yüzyıldan başlayarak Roma camcılığında yaygın olarak görülen vazolardandır. Ancak, kremasyon vazosu olarak kullanılmaları da söz konusudur²⁹. Prizmal şişelerin kremasyon için kullanımı daha çok Batı Roma örnekleriyle tanınmakla birlikte, Doğu'dan da buluntular vardır. Örneğin, Lykia'da Arycanda'dan bir kaide parçası ile Paphlagonia Bölgesi'ndeki Germanicopolis'de yapılan nekropolis kazılarında bulunan (içinde küllerle ve ağzı kapalı olarak ele geçtiği söylenmektedir) prizmal cam şişe kremasyon vazosu olarak söz konusu formun Doğu Roma topraklarındaki kullanımını yansıtmaktadır³⁰. Olba'da yine kremasyon mezar alanında, içinde küllerle saptanan bir örneğin saptanması, bu geleneğin Anadolu'daki bir diğer uygulaması olarak değerlendirilmelidir.

Nişli Alan 2 cam buluntularının yukarıda belirtilen en tipik örnekleri dışında, başka cam vazolara ait parçalar da bulunmaktadır. Örneğin, boyun çapları sadece 1.2-1.5 cm kadar olan iki ayrı minyatür cam vazoya ait küçük boyun parçaları vardır (Lev. 6 a). Bunlardan açık yeşil, saydam ve ince camdan olan örneğin serbest üfleme tekniğinde üretilen bir tüp biçimli bir unguentarium'a ait olması; daha kalınca camdan ve koyu sarı renkteki boyun parçasının ise, bir minyatür şişeye ait olması mümkündür.

Bir diğer buluntu ise, prizmal şişeler gibi "kalıba üfleme" tekniğinde yapılmış bir vazoya ait olabileceği düşünülen ve iç içe dairelerden oluşan süslemeye sahip olduğu anlaşılan çok küçük ve profil vermeyen koyu sarı-kahverengi, çok küçük gövde parçasıdır (Lev 6 d-e). Ayrıca, Nişli Alan 2'de bir cam tabağa ve büyükçe cam vazoya ait olabilecek, saydam-beyaz, üzeri çizgisel kazıma bezemelerine sahip parçalar da ele geçmiştir (Lev. 6 b-c). Bu buluntuları da genel kontekstin işaret ettiği gibi, MS 1. yüzyıla tarihlenmek olasıdır.

Sonuç

Olba'da Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1 ve 2 kazılarında bulunan camlar, mezarlarda ve ölü kültürüne ayrılan alanlarda cam vazoların sık kullanımını açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır.

29 Batı Roma'dan kremasyon vazosu olarak kullanılan prizmal şişeler konusunda: Isings 1957, 66; Fitzwilliam Museum 1978, 37, 67a.

30 Arycanda örnekleri MS 3. yüzyıla tarihlenmektedir: Tek 2003, 82.

Doğu Roma topraklarında ender olduğu düşünülen cam vazoların kremasyon kabı olarak kullanımının bir örneğine Olba'da rastlanmış olması özellikle önem taşımaktadır. Anadolu'da daha önce de birkaç örneği saptanan prizmal cam şişelerin kremasyon için kullanımı, Nişli Alan 2 kazılarında bulunan örneklerle Olba'da da kanıtlanmaktadır. Ayrıca, yine prizmal cam şişelere ait yazıtlı bir parçanın da Olba'da ele geçmesi, kayda değerdir.

Daha önce mezar kontekstlerinde fazla yeri olmadığı düşünülen³¹ cam bardaklardan oluşan, oldukça kalabalık bir grubun da Nişli Alan 2'de toplu buluntu niteliğinde ele geçmesi, cenaze ile ilgili ritüellerde (libasyon, ölü yemeği vb. törenler sırasında) cam bardakların kullanılmakta olduğunu göstermektedir.

Bu bardakların tarihlerinin, diğer arkeolojik buluntularla da doğrulandığı gibi, MS 1. yüzyıl olduğu düşünülürse, cam üfleme tekniğinin icadından kısa süre sonra, Kilikia'nın dağlık ve kırsal, göreceli olarak ücra bir yerleşimi olan Olba'ya üfleme cam vazoların ulaşmış olduğunu belirlemek mümkün olmaktadır. Olba Nişli Alan 2 buluntuları arasında yer alan serbest ya da kalıba üfleme tekniğinde yapılmış, parçalar halinde ele geçen unguentarium, oinochoe, "zarte rippenschale", bardak, tabak vb. kaplar da bu durumu doğrulayan arkeolojik verilerdir.

Olba Nişli alan 2'den birçok örnekle temsil edilen halka kaideli ve yuvarlatılmış ağız kenarlı tipteki cam bardakların üretimi MS 1. yüzyılda başladıktan sonra uzun süre (MS 4. yüzyıla dek) devam etmiştir. Olba buluntusu bardaklar, bu tipin olası erken örneklerini temsil etmeleri bakımından da önem taşımaktadırlar.

Olba'da cam kullanımının Geç Hellenistik–Erken Roma İmparatorluk Dönemi kökenlerini kazılar sırasında bulunan (hatta yüzeyde de birçok örneği saptanan) kalıba bastırma kâse parçaları da doğrulamaktadır. Başta koyu sarı amber rengi olmak üzere, doğal yeşil, koyu mavi, eflatun, bu gruba giren birçok kâse parçası Nişli alan 1 ve 2 kazılarında ele geçmiştir. Bunların da cenaze ve ölü kültü ile ilgili ritüellerde yerleri olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede birçok örneği bulunan banket sahnelerinin betimlendiği mezar kabartmalarında kline üzerinde uzanan figürlerin ellerinde tuttıkları kâseler, cenaze törenlerinde yeme ya da içki içme geleneğini doğrulamaktadır.

Roma geleneğinde cenazeden sonraki dokuzuncu günde mezar başında yemek (cena novendialis) geleneğinin bulunduğu belirtilmekte; bu sırada

31 Stern 1977, 89, n. 5.

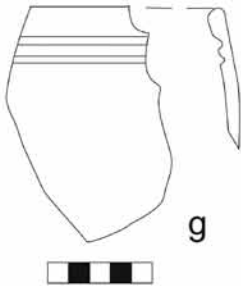
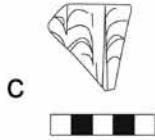
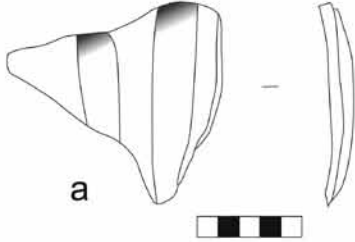
ölü için mezarın bulunduğu yerde yapılan libasyon yas süresinin sona ermesine de işaret etmektedir. Ölü için yiyecek sunuları mezara bırakılmakta; kimi zaman bu sunuların aç kişilerce yendiği bilinmektedir. Akrabalar ve dostlar ölenleri anmak amacıyla mezar başında yeme içme toplantıları da yapmaktadırlar. Hatta anılan ölünün de payını alabilmesi için inhüstasyon ve kremasyon gömülerinde açılan delik veya borular aracılığıyla mezara içecek ve yiyeceklerin dökülmekte olduğunu gösteren arkeolojik veriler de saptanmaktadır³².

Sonuç olarak, Olba'da mezarlık ve ölü kültü alanlarında ele geçen cam kaplar, birer mezar hediyesi olmalarının yanında, önemli ölçüde cenaze ritüeliyle ilgili olarak, özellikle de yeme içme, libasyon amacıyla kullanılmış olmalıdırlar.

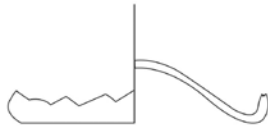
32 Toynbee 1971, 51.

Levhalar

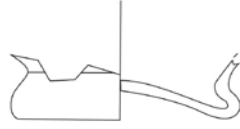
levha 1

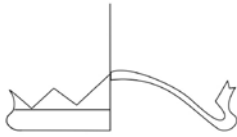
Levha 2

a

b

c

d

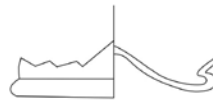
e

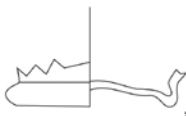
f

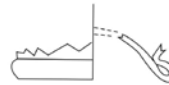
g

h

i

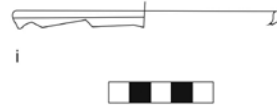
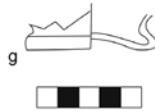
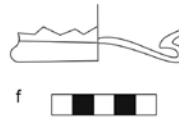
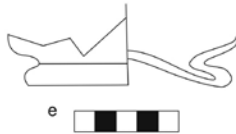
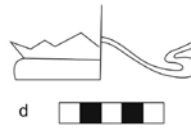
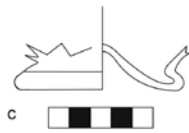
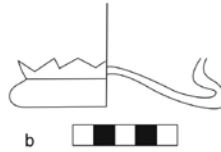
j

k

levha 3

levha 4

a

b

c

d

e

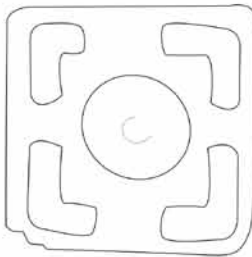

f

levha 5

a

b

Levha 6

a

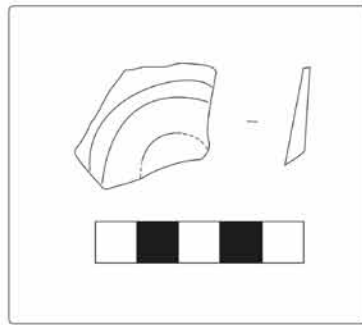
b

c

d

e

Kaynakça

Akçay 2012

T. Akçay, "Olba Mezarlık Alanları", *Seleucia ad Calycadnum*, sayı II, 77-104.

Barag 1987

D. Barag, "Recent Important Epigraphic Discoveries Related to the History of Glassmaking in the Roman Period", *Annales du 10e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre*, Madrid-Segovie, 23-28 Septembre 1985, Amsterdam, 109-116.

Charlesworth 1966

D. Charlesworth, "Roman Square Bottles", *Journal of Glass Studies*, Cilt VIII, 26-40.

Clairmont 1963

C.W. Clairmont, "The Glass Vessels", *The Excavations at Dura-Europos Conducted by Yale University and French Academy of Inscriptions and Letters*, final report IV; Part V, New Haven, Dura-Europos Publications.

Dusenbery 1967

E.B. Dusenbery, "Ancient Glass from the Cemeteries of Samothrace", *Journal of Glass Studies* IX, 34-49.

Erten 1999

E. Erten, "Kilikia'da Cam", *OLBA II ( zel Sayı)*, I. cilt, 169-183, lev. 35-37.

Erten 2001

E. Erten, "İçel Müzesi Koleksiyonundan Cam Bardaklar", *G nişliğinde Anadolu – Cevdet Bayburtluođlu için Yazılar*, İstanbul.

Erten 2002

E. Erten, "Silifke Müzesi Koleksiyonundan Cam K se", *OLBA V*, Mersin, 97-104, lev. 40.

Erten 2003

E. Erten, "Glass Finds from Olba Survey – 2001", *OLBA VII ( zel Sayı)*, 145-154, Lev. 20-26.

Erten 2012

E. Erten, "Olba'da Roma İmparatorluk Dönemi'nde Tarım ve Yerleşim", *Seleucia ad Calycadnum*, Sayı II, 61-76.

Erten 2014

E. Erten, "Hatay'dan Bir Cam Buluntu: Esentepe Skyphosu", *Uluslararası Çađlar Boyunca Hatay ve evresi Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri – 21-24. Mayıs. 2013, Antakya, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları*, no:

52, 183-190.

Fitzwilliam Museum 1978

Glass at the Fitzwilliam Museum, Cambridge University Press, Cambridge.

Gençler 2009

Ç. Gençler, Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Isings 1957

C. Isings, Roman Glass from Dated Finds, Groningen.

Lehrer Jacobson 1992

G. Lehrer Jacobson, "Greek Names on Prismatic Jugs", Journal of Glass Studies, Vol. 34, 35-43.

Lierke 2009

R. Lierke, Dienicht-geblasenen antiken Glasgefäße – The Non-Blown Ancient Glass Vessels, Offenbach – Main.

Sayar 2011

M.H. Sayar, "Eskiçağ Anadolu'sunda Aşık Kemiği ve Alfabe Kehanetleri Aracılığıyla Fal Bakma", Toplumsal Tarih, Sayı: 212, 92-95.

Stern 1977

E.M. Stern, Ancient Glass at Fondation Custodia (Collection Frits Lugt – Paris), Groningen.

Stern 1999

E.M. Stern, "Roman Glassblowing in a Cultural Context", American Journal of Archaeology 103, 441-484.

Tek 2003

A.T. Tek, "Prismatic Glass Bottles with Greek Inscriptions from Arycanda in Lycia", Annales du 15e Congrès de l'Association Internationale pour l'histoire du Verre, New York – Corning, 82-87.

Toynbee 1971

J.M.C. Toynbee, Death and Burial in the Roman World, The Johns Hopkins University Press, Baltimore – London.

Trowbridge 1930

M.L. Trowbridge, "Philological Studies in Ancient Glass", University of Illinois Studies in Language and Literature, Vol. XIII, no. 3-4.

Vessberg 1952

O. Vessberg, "Roman Glass in Cyprus", Opuscula Archaeologica 7, Lund, 109-165.

Weinberg-Stern 2009

G.D. Weinberg - E.M. Stern, *The Athenian Agora*, Vol. XXXIV – Vessel Glass, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey.